

Бібліотечний книгообмін: історія та сучасний стан



**Людмила
ЛУЧКА**

**Кандидат історичних
наук,
заступниця директора
Наукової бібліотеки ДНУ
імені Олеса Гончара**



○ **Книгообмін** є важливою складовою процесу комплектування фондів, кінцева мета якого полягає у якісному задоволенні читацьких потреб.

○ **Книгообмін** допомагає створювати та зберігати для користувачів цілісні колекції книжкових і періодичних видань, цінних за змістом та оформленням.

- Книгообмін означає передачу творів друку з однієї бібліотеки до інших на постійне користування та є ефективним джерелом поповнення фондів документами.
- Українська бібліотечна енциклопедія (УБЕ) подає визначення сучасного терміну книгообміну як міжбібліотечного документообміну в межах країни.

- Роль та значення книгообміну чітко сформульовано українським **бібліотекознавцем К.І. Рубинським**: оскільки кожна бібліотека є відображенням своєї епохи, то вивчення фондів дозволяє всебічно уявити тогочасні реалії життя.
- За словами іншого вченого, відомого **бібліографа та читачезнавця М.О.Рубакіна**, бібліотечне ядро (книгозібрання) є центром тяжіння кожної бібліотеки, завдяки змісту якого бібліотека повинна повноцінно працювати та відповідати належному рівню системи освіти.

Історія

- У другій половині XIX ст. поживавився процес розповсюдження книжкової продукції. Тому зростає роль обміну у процесах співпраці між бібліотечними закладами.
- Наприкінці XIX ст. Катеринославська міська громадська бібліотека мала ділові стосунки з 10 бібліотеками. На початку XX ст. бібліотека надсилала 13 назв, 828 томів дублетних журналів і краєзнавчих видань колегам з Маріуполя та читальню станції Єнакієво.
- Важливим був обмін фаховими виданнями – звітами Товариств бібліотекознавства.
- Примірники газети «Вестник Юга» надходили до бібліотеки РАН.



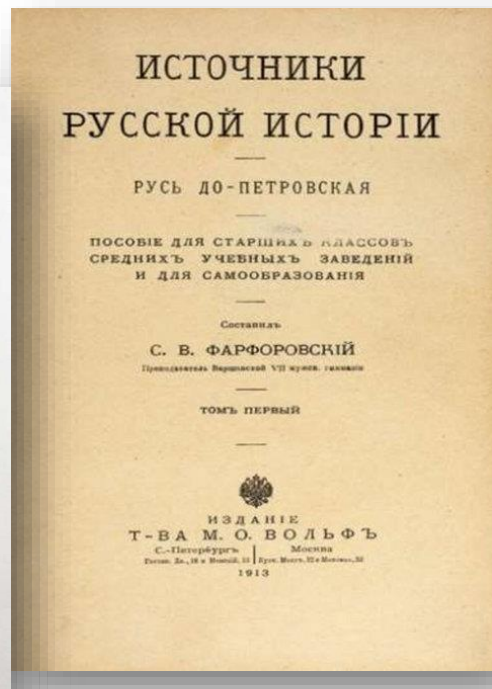
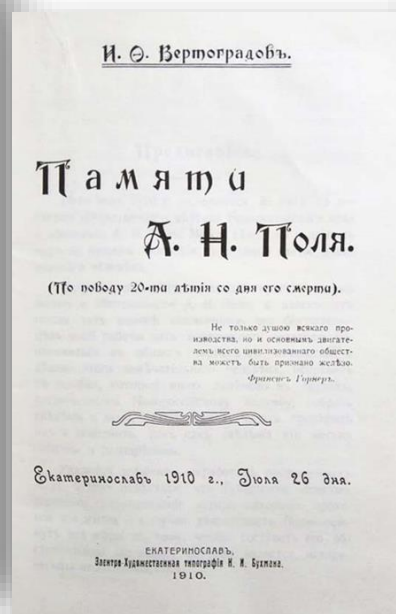
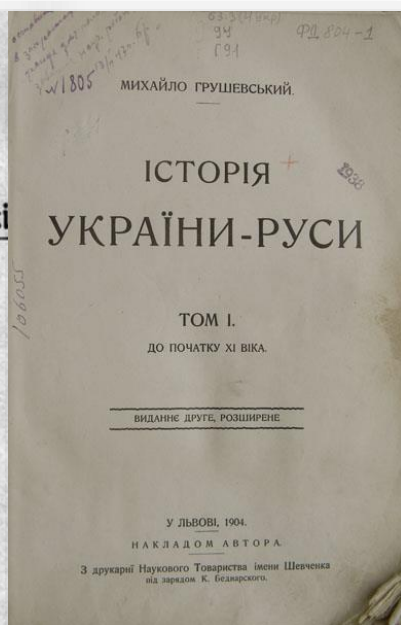
- У XIX ст. для катеринославських навчальних закладів питання книгообміну були важливими і нагальними. Викладачі **Катеринославської класичної гімназії** тільки після обов'язкового розгляду попечителем Одеського навчального округу власні праці передавали до інших навчальних закладів. Класична гімназія вела книгообмін з відомими навчальними установами: Рішел'євським ліцеєм, Віленським університетом. З Харківським університетом активно співпрацював І.С. Афанас'єв, викладач, завідувач бібліотеки, відповідальний за роботу книгарні. За роки його діяльності значно зросли фонди фундаментальної бібліотеки.
- Наприкінці XIX ст. бібліотека **Катеринославського першого реального училища** отримала від Гнєдінського ремісничого училища різних навчальних посібників на суму близько 3 тис. крб.

- Важливою у цьому напрямку була діяльність бібліотеки **Катеринославського вищого гірничого училища**. На початку ХХ ст. Вище гірниче училище видавало 50 назв підручників та допоміжних посібників, які розповсюджувались серед місцевих бібліотек та інших закладів. За звітами відомо, що шляхом книгообміну училище отримувало книги від офіційних органів та установ.
- Налагодженою була система зв'язків з понад 20 вищими навчальними закладами. Завдяки книгообміну фонди бібліотеки щорічно зростали на 500 прим., з них близько 100 - навчальна література, 90 назв періодичних видань.

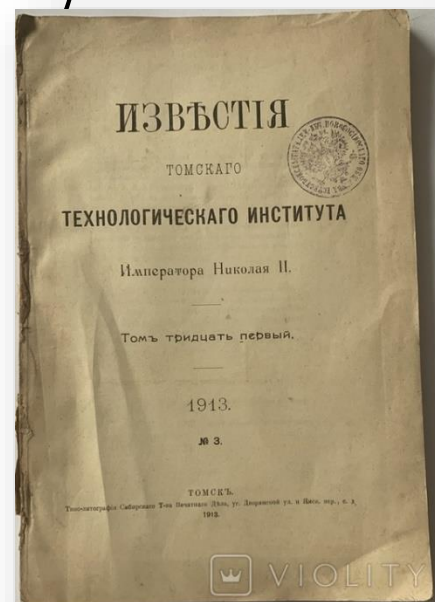
- **Катеринославська «Просвіта»** завдяки обміну отримувала українські книжки та періодику від видавництв Києва, колег Катеринодара, надсилаючи взамін катеринославський журнал *«Дніпрові хвилі»*.
- Корисною була співпраця з галицькими та львівськими товариствами, які отримували україномовні видання, що виходили друком на Катеринославщині.
- Просвітницький заклад мав свій видавничий фонд, примірники якого члени товариства розсилали іншим організаціям, зокрема до Київської *«Просвіти»*.

- На початку ХХ ст. з метою створення потужної бібліотеки фонд наукової літератури та періодики **Катеринославської вченої архівної комісії** формувався завдяки обміну з науковими установами. На шпальтах місцевого видання «Летописи ЕУАК» систематично друкувались переліки отриманих товариством нових книг, що поповнювали книгозбірню.
- Активний обмін здійснювався з Львівським університетом, завдяки якому бібліотечний фонд Комісії поповнився ґрунтовними працями українського діяча, професора **М.С. Грушевського**.

- За співпрацю з Полтавською вченою архівною комісією відповідали ініціативні бібліотекарі. Обмін відбувався з організаціями й видавництвами Києва, Москви, Одеси, Харкова, Чернігова. За їх підтримки до Катеринослава надійшли новаторські педагогічні праці **С.В. Фарфаровського**. Колеги ж отримували «Летописи» (10 вип.)



- На Катеринославщині початку ХХ ст. важливу роль у поширенні технічних знань та якісній підготовці технічних кадрів відігравало **Науково-технічне товариство**, створене за підтримки Л.В. Писаржевського. Товариство опікувалось бібліотекою та її розвитком, а саме придбанням фахових видань з можливістю працювати усім зацікавленим. Від своїх колег установа отримувала журнали та збірники праць (понад 10 назв).



- Наприкінці XIX – початку XX ст. у Катеринославі активізувалась діяльність фахових товариств: бджолярів, садівництва, любителів полювання, сільського господарства. Усі товариства об'єднувало наявність фахового друкованого органу. Товариство бджолярів видавало журнал **«Пчела»** обсягом 3 аркуші, товариство садівництва мало **«Вестник»**, товариство сільського господарства друкувало журнал **«Южное хозяйство»**.



- Один примірник журналу **«Южное хозяйство»** відправляли до Англії. Замість того бібліотека товариства сільського господарства зберігала у своїх фондах звіти та праці спеціальних товариств. За рішенням ради товариства фахове видання отримували безкоштовно бібліотеки та читальні вищих, середніх та нижчих сільськогосподарських навчальних закладів, які у свою чергу поповнювали фонди катеринославської установи власними періодичними виданнями (115 назв).
- Видання катеринославських товариств розсилалися земським бібліотекам Катеринославської губернії та вченим закладам і установам інших губерній. Шляхом безкоштовного обміну товариство бджолярів відправило 104 примірники свого видання, отримавши натомість 90 примірників нових видань – праць колег.

Сучасний стан книгообміну

- Обмінні фонди створені та функціонують у бібліотеках: ДОУНБ, ДНУ імені Олеса Гончара.
- Внутрішньодержавний книгообмін здійснюється у НБ ДНУ, НТБ ДНУЗТ, ДДТУ, ДОУНБ. Більшість бібліотек самотужки вирішують ці питання.
- Найбільш надійним є територіальний книгообмін: ДОУНБ, ДНУ, ДНІМ, Перший музей АТО, Південно-східний відділ Українського інституту національної пам'яті.
- Постійним джерелом поповнення фондів є дарунки від колег та видавництв за фахом.
- Зарубіжні партнери є у НБ ДНУ, НТБ Дніпровська політехніка, УДХТУ, ДОУНБ.

**Дякую
за
увагу**